

Krystyna Celarek

**WYKORZYSTANIE INFORMATYKI W PROCESIE
UDOSTĘPNIANIA INFORMACJI PRAWNEJ
ORAZ JAWNOŚCI PRAWA GWARANCJĄ URZECZYWISTNIANIA
PRAW CZŁOWIEKA W XXI W.**

Wprowadzenie

Kształtowanie się społeczeństwa informacyjnego jest powiązane ze wzrostem znaczenia konstytucyjnych praw człowieka, pojawiają się nowe prawa i wolności, obejmujące m.in. wolność informacyjną, prawo do uzyskiwania informacji od władz publicznych, w tym informacji prawnej, jawności prawa. Do konstytucjonalizacji zagadnień informacyjnych przyczynia się rozwój informatyki¹.

W pierwszym rzędzie źródłem publicznych praw podmiotowych, w tym prawa do informacji, jest Konstytucja RP. W konstytucji określone są podstawowe, zasadnicze prawa podmiotowe obywateli i wolności obywatelskie. Przez publiczne prawo podmiotowe należy rozumieć pochodną i prostą sytuację prawną podmiotu tego prawa, pozwalającą na skuteczne kierowanie żądania ściśle określonego zachowania do objętego tą sytuacją prawną innego – zbiorowego – podmiotu publicznego².

¹ G. Sibiga, *Podstawy prawne komunikacji elektronicznej w relacjach obywatel – organ administracji publicznej (od informacji do transakcji)*, [w:] *Informacja prawna a prawa obywatela*, red. K. Grajewski, J. Warylewski, Gdańsk 2006, s. 94–95.

² W. Jakimowicz, *Publiczne prawa podmiotowe*, Kraków 2002, s. 174–185.

Nie budzi wątpliwości fakt, że prawa człowieka mające charakter uniwersalny i zagwarantowane Konstytucją RP, przysługują każdemu obywatelowi, powoływać się mogą na nie również nieobywatele³.

Katalog konstytucyjnych praw podmiotowych jest zamknięty, ale obszerny, kompleksowy i trudno doszukać się w nim jakichś zasadniczych praw lub wolności, których konstytucja nie zapewnia, zważywszy że ewentualne luki w tej materii wypełniają zasady ogólne⁴.

W społeczeństwie informacyjnym kluczowe znaczenie ma powszechny dostęp do informacji, którego przyczyn należy szukać w nowym typie prawa – prawa do wiedzy jako podstawowej zasady demokracji⁵.

O informacji prawnej mowa jest zawsze, gdy ma się do czynienia z informacją o jakichkolwiek faktach mających lub mogących mieć znaczenie prawne. Informacja taka zawarta jest przede wszystkim w tekstach aktów prawnych, tekstach wykładni i doktryny prawa. Nie jest to jednak lista zamknięta⁶.

Informację o prawie łączy się z właściwym oddziaływaniem i skutecznością prawa, sprawność i racjonalność większości działań człowieka uzależniona jest bowiem od posiadanych przez niego możliwie pełnych i rzetelnych informacji⁷.

Zasada jawności działań administracji publicznej wiąże się nierozzerwalnie z jawnością prawa, jako że jedną z możliwych form działania administracji są działania normatywne, tworzenie aktów wykonawczych w granicach przyznanych organom kompetencji w aspekcie jawności w tworzeniu prawa, jawności norm prawnych, jawności w stosowaniu prawa. Obywatelom bowiem, jako adresatom norm prawnych, przysługuje prawo do wiedzy o obowiązujących przepisach prawa, tym bardziej że tworzy je sama administracja, nawet jeśli w danym przypadku bezpośrednio ich nie dotyczą⁸. W literaturze wyróżnia się trzy kategorie informacji prawnej potrzebne uczestnikowi życia społecznego do udziału w procesach zachodzących w społeczeństwie⁹. Do pierwszej grupy zalicza się informacje nazywane wiadomościami podstawowymi. Do grupy tej można zaliczyć takie informacje, które każdy uczestnik życia społecznego powinien posiadać, by ogólnie orientować się w porządku prawnym. Drugą kategorią informacji prawnej jest tzw. minimum rolowe, umożliwiające jednostce wypełnianie jej roli społecznej. W każdej profesji istnieje bowiem zestaw informacji prawnej nieodłącznie związanej z prawem wykonywania zawodu, sposobem pracy oraz z me-

³ *Ibidem*, s. 196.

⁴ *Ibidem*, s. 263.

⁵ G. Sibiga, *Podstawy prawne komunikacji elektronicznej...*, s. 98.

⁶ W. Wiewiórkowski, G. Wierczyński, *Informatyka prawnicza*, Kraków 2006, s. 39.

⁷ Z. Duniewska, *Ignorantia iuris w prawie administracyjnym*, Łódź 1998, s. 57–61.

⁸ M. Mucha, *Obowiązki administracji publicznej w sferze dostępu do informacji*, Wrocław 2002, s. 98.

⁹ F. Studnicki, *Przepływ wiadomości o normach prawa*, „Zeszyty Naukowe UJ, Prace Prawnicze”, z. 32, Kraków 1965, s. 70 i nast.

rytorycznymi i proceduralnymi normami dotyczącymi danej dziedziny życia. Szczególną rolę odgrywa owo minimum w tzw. zawodach regulowanych, czyli posiadających własną szczególną regulację prawną. Trzecią klasę informacji nazywa się wiadomościami *ad hoc*. Są to te informacje, po które sięga się jedynie w razie potrzeby¹⁰.

Dostęp do informacji o prawie jest prawem każdego obywatela. Zdaniem A. Zolla, którego pogląd należy podzielić w obecnej rzeczywistości, obywatel ma bardzo ograniczony dostęp do informacji o obowiązującym prawie¹¹. Celem niniejszego opracowania jest w tej sytuacji wykazanie, że wykorzystanie informatyki powinno znacznie przyczynić się do urzeczywistnienia prawa do informacji prawnej, jawności prawa. Udostępnianie informacji prawnej z zastosowaniem rozwiązań informatycznych pozwala na umożliwienie każdemu zainteresowanemu zapoznanie się z informacją w dogodnym dla niego miejscu i czasie, jest to sposób szybki i tani, pozwalający przy odpowiednim podejściu podmiotów zobowiązanych do zamieszczania informacji prawnej, na urzeczywistnienia prawa każdego człowieka do informacji o prawie.

Dostęp do informacji o prawie prawem każdego człowieka

Z pozycji mieszkańca globu, wolność informacji, a więc zarówno uprawnienie do tego, by być informowanym, jak i do tego, by móc informować innych, uważa się współcześnie za podstawowe prawo człowieka. Znoszenie ograniczeń w komunikowaniu się, dostęp do coraz sprawniejszych środków przekazu jest zadowalający, zwiększa się możliwość wyboru publikowanych treści w zależności od indywidualnych zainteresowań. Jednocześnie wykorzystując informację w codziennej działalności, każdy z podmiotów dysponujący daną informacją, rozważa jej przedmiot, treść pod kątem zgodności z własnymi interesami, interesuje się jej wiarygodnością, rozważa możliwość jej wykorzystania w toku swej działalności¹².

Prawo do dobrze funkcjonującego państwa jest jednym z podstawowych praw obywatelskich. Jest to prawo do informacji publicznej, dobrej legislacji, dobrej egzekutywy, sprawnej administracji, do sprawnego i niezawisłego oraz dobrze funkcjonującego sądownictwa¹³. Prawo do informacji jest publicznym prawem podmiotowym, zostało ono wyrażone wprost w Konstytucji RP (art. 61).

¹⁰ *Ibidem*, s. 71.

¹¹ T. Bąkowski, *Informacja prawna a prawa obywatela – sprawozdanie. Konferencja z okazji 35-lecia informatyki prawnej w Polsce i 15-lecia Systemu Informacji Prawnej Lex*, Gdańsk, 19–20.06.2006, „Samorząd Terytorialny” 2006, nr 9, s. 71.

¹² R. Szałowski, *Prawna ochrona informacji niejawnych i danych osobowych*, Warszawa 1999, s. 11 i nast.

¹³ A. Zoll, *Koszty zlej regulacji wpływają nie tylko na sferę gospodarczą*, [w:] *Reforma procesu stanowienia prawa*, „Zeszyty BRE Bank-CASE” 2004, nr 72, s. 69.

W demokratycznym państwie prawa obowiązuje zasada legalizmu, tzn. władza publiczna może działać tylko na podstawie prawa i w jego granicach (art. 7 Konstytucji RP). Prawo służy więc nie tylko władzy, ale przede wszystkim obywatelowi w kontroli władzy w zakresie przestrzegania wolności i praw obywatelskich¹⁴.

Kontrola taka może być sprawowana w sytuacji znajomości obowiązującego prawa, posiadania dostępu do obowiązującego tekstu tak, aby obywatel w każdej chwili mógł skontrolować, czy władza przestrzega prawa i czy są gwarantowane przysługujące obywatelowi wolności i prawa¹⁵. Skoro przyjmuje się, że prawo spełnia określone funkcje w zakresie kształtowania stosunków społecznych, to jest niezbędne, aby adresaci norm prawnych uzyskiwali pełne informacje o tych normach w formie i w sposób prawnie uregulowany¹⁶. Konieczne jest ogłaszanie aktów normatywnych zawierających przepisy prawa, konieczna jest też ich publikacja. Można przyjąć, że publikowanie aktów normatywnych będących źródłami prawa powszechnie obowiązującego jest niezbędnym warunkiem uznania państwa za państwo prawne. Warto zaznaczyć, że ogłoszenie, a zwłaszcza informowanie o przepisach prawa, następuje nie tylko przez powołane do tego organy w sformalizowanym postępowaniu, ale również w innych formach komunikowania społecznego, jak np. w drodze publikacji naukowych, przez środki masowego przekazu, publikacje popularne, ale też przez urzędowe pouczenia o przysługujących środkach prawnych¹⁷. Art. 83 Konstytucji RP stanowi, że każdy ma obowiązek przestrzegania prawa Rzeczypospolitej Polskiej. Aby ten obowiązek mógł być wykonywany, konieczne jest ogłaszanie aktów normatywnych. Jest to wymóg konstytucyjny, gdyż według art. 88 ust. 1 Konstytucji RP, warunkiem wejścia w życie ustaw, rozporządzeń oraz aktów prawa miejscowego jest ich ogłoszenie. W procesie prawotwórczym zasady i tryb ogłaszania aktów normatywnych odgrywają bowiem istotną rolę¹⁸. Konstytucja zobowiązuje ustawodawcę do określenia zasad i trybu ogłaszania aktów normatywnych. Właściwie zorganizowana publikacja aktów normatywnych stanowi istotny element racjonalizacji procesu prawodawczego. Obowiązkiem każdej administracji jest zapewnienie publikacji aktów normatywnych zgodnie z zasadami obowiązującym w państwie prawa¹⁹.

Podstawowym źródłem informacji o prawie jest urzędowa, oficjalna publikacja aktów prawotwórczych, jest ona najważniejszą drogą zapewnienia jawności prawa, odgrywa doniosłą rolę nie tylko jako podstawowe źródło udostępnienia tekstu prawa dla zapewnienia jego skuteczności, ale również jako oryginalne

¹⁴ Idem, *Dostęp do informacji prawnej jako prawo obywatelskie*, [w:] *Informacja prawna a prawa obywatela...*, s. 17.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ E. Ochendowski, *Prawo administracyjne. Część ogólna*, Toruń 2001, s. 137.

¹⁷ *Ibidem*, s. 137.

¹⁸ *Ibidem*, s. 138.

¹⁹ E. Knosala, *Zarys nauki administracji*, Kraków 2005, s. 283.

źródło prawa w rozumieniu normodawczym. Jest to pierwsze urzędowe podanie autentycznego tekstu stanowiącego bazę dla wszystkich innych źródeł informacji o prawie²⁰.

Zasady i tryb ogłaszania aktów normatywnych, w tym umów międzynarodowych ratyfikowanych za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie, określa ustawa z 20 lipca 2000 r., o ogłaszaniu aktów normatywnych i niektórych innych aktów prawnych²¹, a zasady ogłaszania umów międzynarodowych innych, niż ratyfikowane za uprzednią zgodą wyrażoną w ustawie – ustawa z 14 kwietnia 2000 r. o umowach międzynarodowych²².

Ustawa o ogłaszaniu aktów normatywnych i niektórych innych aktów prawnych zawiera wiele szczegółowych reguł dotyczących ogłaszania aktów prawnych. Najważniejsza z nich (obowiązek ogłaszania aktów prawnych) zawarta jest w art. 2, który stanowi, że ogłoszenie aktu normatywnego w dzienniku urzędowym jest obowiązkowe. Wyjątkowo odrębna ustawa może wyłączyć obowiązek ogłoszenia aktu normatywnego, ale tylko, jeśli akt ten nie zawiera przepisów powszechnie obowiązujących. W ten sposób ustawa reguluje nie tylko zasadę zawartą w art. 88 Konstytucji, ale również tzw. zasadę jawności prawa²³. Zasadą jest, że akty normatywne ogłasza się niezwłocznie oraz że akty normatywne zawierające przepisy powszechnie obowiązujące, wchodzi w życie po upływie 14 dni od ich ogłoszenia, chyba że dany akt normatywny określi termin dłuższy, a więc dłuższe *vacatio legis*. Zasada ta nie dotyczy przepisów porządkowych. Odstępstwa od tej zasady polegać mogą na skróceniu *vacatio legis*, a nawet nadaniu aktowi normatywnemu wstecznej mocy obowiązującej. I tak w uzasadnionych przypadkach akty normatywne mogą wchodzić w życie w terminie krótszym niż 14 dni, a jeżeli ważny interes państwa wymaga natychmiastowego wejścia w życie aktu normatywnego i zasady demokratycznego państwa prawnego nie stoją temu na przeszkodzie, dniem wejścia w życie może być dzień ogłoszenia tego aktu w dzienniku urzędowym. Nadanie aktowi normatywnemu wstecznej mocy obowiązującej jest możliwe tylko wówczas, gdy zasady demokratycznego państwa prawnego nie stoją temu na przeszkodzie²⁴.

Urzędy terenowych organów administracji rządowej oraz organów samorządu terytorialnego prowadzą zbiory „Dziennika Ustaw”, „Monitora Polskiego” oraz „Monitora Polskiego B” i udostępniają je nieodpłatnie do powszechnego wglądu w miejscach do tego przeznaczonych w siedzibach i w godzinach pracy urzędu. Organy wydające dzienniki urzędowe prowadzą zbiory tych dzienników.

Starostwo powiatowe gromadzi i udostępnia zbiór aktów prawa miejscowego ustanowionych przez powiat. Urząd gminy prowadzi zbiór przepisów

²⁰ J. Wróblewski, *Zasady tworzenia prawa*, Warszawa 1989, s. 130.

²¹ Dz.U. z 2005 r. Nr 190, poz. 1606.

²² Dz.U. z 2000 r. Nr 39, poz. 443 z późn. zm.

²³ W. Wiewiórkowski, G. Wierczyński, *Informatyka prawnicza*, Kraków 2006, s. 109–113.

²⁴ E. Ochendowski, *Prawo administracyjne...*, s. 140.

gminnych dostępnych do powszechnego wglądu w jego siedzibie. Zbiory te mają służyć obywatelom poszukującym wiedzy o aktach prawnych obowiązujących na terenie jednostki samorządu terytorialnego, której są mieszkańcami, regulujących konkretne interesujące ich zagadnienia²⁵.

Ogłoszenie w sposób przewidziany prawem jest urzędowym ogłoszeniem aktu. Tylko w ten sposób ogłoszonemu tekstowi aktu przysługuje domniemanie autentyczności i tylko ten sposób ogłoszenia aktu decyduje prawnie o jego wejściu w życie. Dopiero zatem z chwilą urzędowego ogłoszenia aktu normatywnego może on być stosowany przez organy państwa oraz przestrzegany przez obywateli i innych adresatów prawa²⁶. Dopiero bowiem z tą chwilą obywatel ma szansę zaznajomić się z obowiązującymi go normami prawa, które wyznaczają jego prawa i obowiązki, oraz dostosować swoje zachowanie do tych norm²⁷.

Informatyzacja środkiem doskonalenia procesu udostępniania obywatelom informacji prawnej i jawności prawa

Wraz ze wzrostem zasobów informacji prawnej, ujawniła się zawodność tradycyjnych środków przekazywania informacji. Dynamiczny rozwój i osiągnięcia technologii informacyjno-komunikacyjnych w ostatnich kilkudziesięciu latach, a w szczególności Internetu, stworzyły możliwości łatwiejszego dostępu i wykorzystania informacji prawnej, przede wszystkim przez rozwój szybszych i bardziej interaktywnych usług²⁸.

Ustawa z 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne²⁹, wprowadziła m.in. kilka istotnych zmian w ustawie z 20 lipca 2000 r., o ogłaszaniu aktów normatywnych i niektórych innych aktów prawnych. Zgodnie z deklaracjami wnioskodawców zawartymi w uzasadnieniu projektu tej ustawy,

zmiany w ustawie z 20 lipca 2000 r. o ogłaszaniu aktów normatywnych i niektórych innych aktów prawnych mają na celu przede wszystkim usprawnienie wydawania dzienników urzędowych i archiwizacji ogłoszonych w nich aktów prawnych oraz realizację zasady dostępności obywatela do powszechnie obowiązujących przepisów prawa przez wykorzystanie elektronicznej drogi dostępu do publikatorów urzędowych³⁰.

Dzienniki urzędowe mają być publikowane elektronicznie i tak też bezpłatnie udostępniane, w przypadku komunikacji elektronicznej np. na stronie

²⁵ M. Mucha, *Obowiązki administracji publicznej...*, s. 103.

²⁶ Postanowienie TK z 13 lutego 1991 r., S2/91, Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego, OTK 1991, 1/30.

²⁷ A. Gwiżdż, *Zagadnienie jawności prawa*, „Studia Prawnicze” 1981, nr 1–2.

²⁸ D. Pietruch-Reizes, *Informacja prawna i informatyka prawnicza w Polsce. Geneza – rozwój – perspektywy*, [w:] *Informacja prawna a prawa obywatela...*, s. 137.

²⁹ Dz.U. z 2005 r. Nr 64, poz. 565 z późn. zm.

³⁰ Druk Sejmu IV kadencji, nr 1934.

www³¹. Dzienniki urzędowe, zbiory aktów prawa miejscowego ustanowionych przez powiat i zbiory przepisów gminnych albo zawarte w nich akty normatywne i inne akty prawne udostępnia się:

- 1) nieodpłatnie przez środki komunikacji elektronicznej,
- 2) odpłatnie za pomocą informatycznych nośników danych w rozumieniu przepisów ustawy z 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne.

Do 2005 r. ustawa o publikowaniu aktów powszechnie obowiązujących przewidywała jedynie obowiązkową publikację i udostępnienie dzienników urzędowych w tzw. wersji papierowej. Po jej nowelizacji ustawą z 17 lutego 2005 r. o informatyzacji działalności podmiotów realizujących zadania publiczne, wprowadzono również obowiązek publikacji tych dzienników w wersji elektronicznej³².

W demokratycznym państwie prawa proces legislacyjny powinien być jawny. Jawne powinny być m.in. wybory wyłaniające członków władzy prawodawczej, procedury legislacyjne oraz działania lobbingsowe w procesie prawodawczym. Z punktu widzenia źródeł informacji o prawie, najważniejsze są jednak nie same procedury, lecz projekty aktów prawnych i ich uzasadnienia. Uzasadnienia projektów ustaw należą do tzw. niesamoistnych źródeł prawa. Przybliżają cel, jaki przyświecał prawodawcy, ułatwiając w ten sposób dokonywanie wykładni przepisów zawartych w akcie prawnym, którego uzasadnienie dotyczy³³. Projekty aktów prawnych wraz z uzasadnieniem stanowią informację publiczną. Ustawa z 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej³⁴ stanowi, że każda informacja o sprawach publicznych stanowi informację publiczną i podlega udostępnieniu na zasadach i w trybie określonym w tej ustawie. Od osoby wykonującej prawo do informacji publicznej nie wolno żądać wykazania interesu prawnego lub faktycznego. Prawo do informacji publicznej obejmuje uprawnienie do niezwłocznego uzyskania informacji publicznej, zawierającą aktualną wiedzę o sprawach publicznych, w tym m.in. o projektach aktów prawnych. Zgodnie z art. 8 ustawy, w celu powszechnego udostępnienia informacji publicznej tworzy się urzędowy publikator teleinformatyczny – Biuletyn Informacji Publicznej – w postaci ujednoczonego systemu stron w sieci teleinformatycznej.

Zgodnie z art. 6 ustawy z 6 września 2001 r. o dostępie do informacji publicznej, informacja o projektowaniu aktów normatywnych jest informacją publiczną podlegającą udostępnieniu na zasadach przewidzianych w tej ustawie. Oznacza to m.in., że informacja ta powinna się znajdować na stronach Biuletynu Informacji Publicznej każdego organu projektującego jakiegokolwiek akty prawne.

³¹ M. Butkiewicz, *Internet w instytucjach publicznych. Zagadnienia prawne*, Warszawa 2006, s. 82–83.

³² C. Martysz, *Ogłaszanie aktów normatywnych w formie elektronicznej*, [w] D. Szostek, *e-Administracja. Prawne zagadnienia informatyzacji administracji*, Wrocław 2009, s. 19.

³³ W. Wiewiórkowski, G. Wierczyński, *Informatyka prawnicza...*, s. 287.

³⁴ Dz.U. Nr 112, poz. 1198 z późn. zm.

Spośród wszystkich projektów aktów prawnych, największe znaczenie mają projekty ustaw. W Polsce nie powstała dotąd uniwersalna baza projektów aktów prawa międzynarodowego, ani aktów wykonawczych (zarówno tych powszechnie obowiązujących, jak i wewnętrznie obowiązujących). Powstały natomiast dwie bazy projektów ustaw – Sejmu RP oraz Wydawnictwa Prawniczego LEX. Obejmują one wyłącznie projekty ustaw po ich zgłoszeniu do Marszałka Sejmu. Projekty ustaw na wcześniejszych etapach powinny być prezentowane w ramach udostępniania informacji publicznej. Bazy projektów ustaw mogą być opracowywane dla różnych celów i w zależności od nich są inaczej zorganizowane³⁵.

Po pierwsze – baza projektów ustaw może być opracowana w celu prezentacji przebiegu prac legislacyjnych. Przy takim założeniu powinna ona być wyposażona w zróżnicowane narzędzia wyszukiwawcze, umożliwiające prześledzenie tego przebiegu oraz odszukanie konkretnych projektów aktów prawnych. Nie ma tu większego znaczenia stworzenie relacji z obowiązującymi aktami prawnymi. Bazą tego typu jest baza projektów ustaw udostępniona na stronie internetowej Sejmu RP (www.sejm.gov.pl – prace Sejmu). Realizuje ona postulat jawności prawa na etapie jego tworzenia. Jako baza umożliwiająca prześledzenie przebiegu procesu legislacyjnego, jest ona bardzo dobrze skonstruowana, zawierająca niemal wyczerpujące informacje. Po drugie – baza projektów ustaw może być opracowana również w innym celu – uzupełnienia informacji o obowiązujących aktach prawnych³⁶.

Jawność prawa jest warunkiem urzeczywistniania prawa do informacji, w tym informacji prawnej, jest warunkiem komunikacji społecznej. Jawność prawa stała się uświadomionym warunkiem i środkiem postępu, demokratyzacji stosunków, stała się środkiem kontroli instytucji publicznych, a jednocześnie ochrony człowieka – jego podstawowych praw i wolności³⁷.

Podsumowanie

Trzeba bezwzględnie przyjąć, że do demokratycznego państwa należy podnoszenie świadomości prawnej obywateli. Świadomość prawna obywateli należy zaś do konstytutywnych warunków skutecznego w sensie społecznym, demokratycznego funkcjonowania państwa, jego organów i instytucji³⁸.

³⁵ J. Wróblewski, *Uzasadnienie aktu prawodawczego*, „Państwo i Prawo” 1987, z. 1, s. 21.

³⁶ *Ibidem*.

³⁷ T. Górczyńska, *Kilka słów o prawie do informacji i zasadzie jawności*, [w:] *Państwo prawa, administracja, sądownictwo*, red. A. Łopatka, Warszawa 1999, s. 120–121.

³⁸ B. Jastrzębski, *O podstawowych zagadnieniach świadomości prawnej społeczeństwa*, [w:] *Ewolucja prawnych form administracji publicznej. Księga jubileuszowa z okazji 60 rocznicy urodzin Profesora Ernesta Knosali*, red. L. Zacharko, A. Matana, G. Łaszczycy, Warszawa 2008, s. 155.

Jednym z podstawowych obowiązków administracji jest zapewnienie jawności prawa, zarówno aktów prawnych stanowionych przez władzę ustawodawczą, jak i samą administrację. Współczesnemu człowiekowi trudno jest dokonywać świadomego wyboru własnych, niekonfliktowych zachowań, bo żyje przygnieciony natłokiem zdarzeń, opinii, sugestii i poglądów, a jednocześnie jest związany przyjętymi w danym społeczeństwie normami postępowania, pośród których prawo odgrywa czołową rolę. Stąd ogromne jest znaczenie informowania obywateli o prawie stanowionym przez organy państwa³⁹.

Zrozumiałe jest, że w państwie obywatelskim główny ciężar stosowania prawa spoczywa nie na sądach, prokuratorach czy rozbudowanych służbach specjalnych, ale na organach administracji publicznej. Znaczna część obywateli nigdy w życiu nie ma kontaktu z sądem czy prokuratorem, inaczej rzecz się ma, jeżeli chodzi o kontakt z administracją publiczną (samorządową), np. gminną z którą każdy obywatel ma kontakt od urodzenia do końca życia. Kontakt ten (również za pomocą urządzeń informatycznych) dla społeczeństwa z reguły jest źródłem informacji o prawie⁴⁰.

Powyższe zdania utwierdzają w przekonaniu o istotnej roli – teraz i w następnych latach – administracji publicznej w zakresie informacji o obowiązującym prawie i wykorzystania informatyzacji w procesie urzeczywistniania prawa obywatelskiego, jakim jest dostęp do informacji prawnej⁴¹.

W literaturze zwraca się uwagę, że świadomości prawnej społeczeństwa nie można pojmować jako klucza do poprawności norm i przepisów prawa oraz do zrozumienia mechanizmów demokratycznego państwa prawa. Zauważyć trzeba, że wiele mówi się w Polsce o sukcesach rządu, kryzysie politycznym, społecznym czy ekonomicznym, a nawet kulturalnym, popadając często w przesadę. Natomiast rzadko zwraca się uwagę na przemiany w sferze świadomości prawnej społeczeństwa, zarówno pozytywne, jak i negatywne lub wręcz na kryzys w sferze urzeczywistniania ustrojowej zasady praworządności. Zdać sobie trzeba sprawę, że przyczyną kryzysu świadomości prawnej obywateli jest niezadowolenie z ustawodawstwa, judykatury, poziomu funkcjonowania administracji i całego aparatu państwa⁴². Należy więc zrozumieć, że istotnym elementem w procesie zmniejszania kryzysu szacunku dla prawa ma być właściwa informacja prawna, zarówno w procesie stanowienia, jak i stosowania prawa, wydaje się słuszne, że zastosowanie rozwiązań informatycznych w tym zakresie powinno znacznie ten proces ułatwić i przyspieszyć.

³⁹ W. Taras, *Prawny obowiązek informowania obywateli przez organy administracji państwowej*, „Państwo i Prawo” 1988, nr 1.

⁴⁰ B. Jastrzębski, *O podstawowych zagadnieniach świadomości prawnej społeczeństwa*, [w:] *Ewolucja prawnych form administracji publicznej...*, s. 157.

⁴¹ A. Zoll, *Dostęp do informacji prawnej jako prawo obywatelskie*, [w:] *Informacja prawna a prawa obywatela...*, s. 15.

⁴² B. Jastrzębski, *O podstawowych zagadnieniach...*, s. 158–162.

Zasadne jest również zwrócenie uwagi na konieczność zmiany w szeroko rozumianym modelu edukacji prawników czy administratywistów, zagadnienie to jest poruszane w doktrynie i wskazuje na potrzebę uwzględniania w programach studiów kwestii dotyczących zastosowania informatyki w procesie tworzenia i stosowania prawa⁴³. Powodzenie wykorzystania informatyzacji w procesie udostępniania informacji prawnej i jawności prawa, zależy jest od jakości stanowiącego prawa, poprawności jego stosowania i w konsekwencji jego egzekwowania⁴⁴.

Wydaje się, że nie przesadzone będzie postawienie tezy, że realizacja w pełni prawa do informacji prawnej, w tym z wykorzystaniem informatyki w tym procesie, jest gwarantem urzeczywistniania praw człowieka w XXI w. Państwo musi sprostać temu wyzwaniu gwarantując stosowne rozwiązania prawne, ale również dostarczając odpowiednio wykształcone kadry prawników i administratywistów, pojmujących i promujących znaczenie informacji prawnej w relacjach człowiek (obywatel)–państwo.

⁴³ T. Biernat, *Polityka prawa a model edukacji prawniczej*, Kraków 2007, s. 151–152.

⁴⁴ J. Jankowski, *Administracja elektroniczna*, Warszawa 2009, s. 552.